

“Dərs-səyahət”lə tədqiqata doğru...

Bir müəllim kimi müasir kurikulumla əsaslanmaqla dərslərimi zamanın tələbləri səviyyəsində qurmaq üçün daim axtarışdayam. Təhsillə bağlı istər ölkəmizdə, istərsə də xaricdə həyata keçirilən innovasiyalarla maraqlanıram, yeknəsək dərslərdən bacardığca uzaqlaşmaq, yorucu təkrarlara yol verməmək, ən əsası şagirdlərdə tədris etdiyim dil-ədəbiyyat fənninə məhəbbət, maraq yaratmaq üçün müxtəlif üsul və vasitələrdən istifadə edirəm. Bu yazımda onlardan biri - “dərs-səyahət” haqqında söz açacağam. Bu üsul şagirdlərin böyük maraq və həvəslə öyrənməyə meyilini gücləndirir, onlarda tədqiqatçılıq, müstəqil düşünmə, öz-özünü situasiyaya uyğun idarəetmə bacarıqları formalaşdırır.

Bunun ən önəmli cəhətlərindən biri də şagirdlərin qrup əməkdaşlığını möhkəmləndirməsidir. Əgər sinifdə qrup öz fəaliyyətini fasilitator nəzarəti altında həyata keçirirsə, dərs-səyahət üsulunda qruplar özləri-özlərinə nəzarət edir. Bu da onların nəzarətsiz halda müstəqil özünü idarəetmə bacarığını tənqidləyir. Dərs-səyahət üsulunun önəmli cəhətlərindən biri də odur ki, şagird dərs müddətində məşğulluğu ilə məhdudlaşmır, o, dərslərdən müddətdə də özünü dərsində hiss edir. Bəs “dərs-səyahət”in mahiyyəti nə-

dir? Bunu necə həyata keçirmək olar? Bunun üçün sinifdəki şagirdlərin sayına uyğun 3-4 nəfərdən ibarət 5-6 qrup olmaq şərti ilə şagirdləri qruplaşdırıram. Hər qrupa götürəcəyi müsahibəyə uyğun adlar verirəm: “Gənc Muğan təbiətçiləri”, “Gənc Muğan tarixçiləri”, “Gənc Muğan folklorşünasları”, “Gənc Muğan etimoloqları” və s. Həmin qrupları tanıdığım insanların ünvanına göndərirəm. Onu da qeyd edirəm ki, əvvəlcədən bu insanlarla bağlı hərtərəfli məlumat əldə edirəm, onların dünyagörüşünə uyğun şagirdləri qruplaşdırıram. Qruplara zəif, orta, yüksək biliyə malik olanları daxil edirəm. Onların müsahibə götürəcəyi şəxslər isə böyük təcrübə yolu keçmiş, dolğun məlumatlı insanlar olur. Məsələn, II Dünya müharibəsinin acılarını görmüş, yaxud Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı olmuş insanlar və ya sinəsi söz-sənət nümunələri ilə dolu olan yaşlı nəslin nümayəndələri, ziyahılar, yazarlar və s. Qruplara özləri ilə səsiyazan götürməyi tövsiyə etməklə onlara lazımı tapşırıqlar verirəm. Bu tapşırıqları onlar dərslərdən sonra müvafiq zamanda həyata keçirirlər. Növbəti Azərbaycan dili və ədəbiyyat dərslərində şagirdlər tapşırığı həvəslə yerinə yetirərək əldə etdikləri səsiazı materiallarını təqdim edirlər. Bu materiallardan istər Azərbaycan dili, istərsə də ədəbiyyat dərslərində istifadə edirəm. Tutaq ki, mövzu “Azərbaycan ədəbi dilinin normaları”dır. Mən həmin səsiazı-

zısını sinifdə səsləndirirəm. Əvvəlcə qrupları onu diqqətlə dinləyir, sonra mən səsiazısını aramla səsləndirməklə onlara mətni olduğu kimi yazmağı tapşırıram. Vaxtdan asılı olaraq mətnin lazımı və vacib hissəsini yazdırdıqdan sonra qısa müddət ərzində onların səhvlərini müzakirə edib, ən doğru hesab olunan yazını lövhədə təqdim etməyə çağırıram. Hər qrup dəqiq hesab etdikləri variantı təqdim etmək üçün qrup liderini lövhəyə çıxarır və yazını təqdim edirlər. Qruplar bir-birinin yazısına münasibət bildirib fikirlərini qarşılıqlı şəkildə müzakirə etdikdən sonra mən əvvəlcədən hazırladığım mətnin dəqiq versiyasını monitorda onlara təqdim edirəm. Bu zaman şagirdlərin özünü qiymətləndirməsi üçün qiymət kriteriyaları da mətnin altında göstərilir. Hər bir şagird mətnin dəqiq versiyasını nəzərdən keçirməklə öz yazıları ilə müqayisəli şəkildə özləri öz qiymətlərini müəyyən etmiş olurlar. Bundan sonra onlar monitorda işıqlanan mətnlə bağlı suallara fərdi formada cavablar hazırlayırlar.

Qeyd edirəm ki, bu suallar şagirdləri tədqiqata aparan, yenilik tələb edən suallardır. Məsələn, suallarda qeyd olunur ki, “Bu mətndə ədəbi dildən fərqli olan hansı məqamlar sizin diqqətinizi cəlb edir?”, yaxud “Siz bu mətndə yalnız Muğan üçün səciyyəvi olan hansı fərqli dil xüsusiyyətini müəyyən edirsiniz?” və s. Şagirdlər öz fikirlərini fərdi şəkildə onlara təqdim olunan kağız-

lara qeyd edərək, ad və soyadlarını yazıb zərfə qoyur və “Mənim kəşfim” qutusuna əlavə edirlər. Bildirim ki, bu qutu mənim sinif otağında xüsusi hazırlanmış hər tərəfi bağlı poçt qutusu kimi bir əşyadır. Hər bir dərslərin məqsədinə uyğun yenilik “kəşf edən” şagird fikirlərini bir vərəqdə qeyd edib zərfə qoyaraq bu qutuya atır. Mən qutunu açır, oradakı fikirlərlə tanış olur (bu, dərslərdən sonrakı vaxtlarda həyata keçirilir), sonra dəyərli, elmi əsaslara malik olan fikirləri metodbirlişmənin rəyi ilə müəyyənəndirirəm, xüsusi fərqlənən şagirdləri mükafatlandırırıq. Bu üsul şagirdlərdə axtarıcılıq bacarığını inkişaf etdirməklə yanaşı, həm də onlarda sərbəst mühakimə qabiliyyəti formalaşdırır. Şagirdlərin öyrəndikləri biliklər dərslərlə məhdudlaşmır, onlar həm də praktik şəkildə elmi bilgilər əldə edirlər. Artıq bizim əlimizdə Muğan bölgəsinin təbiətinin özəllikləri, tarixi faktlarla bağlı maraqlı məlumatlar, Muğan bölgəsinin əhalisinin dilinin dialekt xüsusiyyətləri, maraqlı etimoloji araşdırmalar, folklor nümunələri var. Onları “Məktəbli tədqiqatının töhfəsi” adı altında kitab şəkildə buraxmağa hazırlayıram.

Bikə ALLAHVERDİYEVA,

*Saathı rayonu Ələddin Şüküroğlu adına Varxankənd kənd tam orta məktəbinin dil-ədəbiyyat müəllimi,
“Ən yaxşı müəllim” müsabiqəsinin qalibi*